

Nr 973

Av herrar **Wedén** och **Ståhl**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 174, angående statsbidrag till politiska partier.*

Under det senaste året har en debatt förts som berört frågorna om statligt stöd dels till pressen och dels till partiernas verksamhet. Vad beträffar partiernas verksamhet har det gällt två problem. Det ena har avsett hur möjligheterna skall kunna förbättras för de vid valen till riksdagen utsedda förtroendemännen att på ett meningsfullt och effektivt sätt förvalta sitt uppdrag. Det andra har avsett ett eventuellt stöd till de politiska partiernas verksamhet över huvud taget. Frågan om presstöd har utretts av en statlig kommitté med parlamentarisk representation. Möjligheterna att förbättra riksdagsmännens och riksdagsgruppernas arbetsförhållanden har undersökts av författningsutredningen och i bankoutskottet. Problemet berörande s. k. partistöd har över huvud taget icke utretts.

Vi har för vår del bestämt motsatt oss ett selektivt, diskriminatoriskt verkande presstöd avsett att påverka konkurrensförhållandena olika tidningar emellan. Däremot har vi uttalat oss för olika åtgärder ägnade att förbättra pressklimatet, t. ex. att det allmänna och dess organ icke längre skall åka snålskjuts på pressens villighet att gratis förmedla för de allmänna organens verksamhet väsentliga upplysningar till medborgarna. Dyliga åtgärder bör emellertid icke få en diskriminatorisk prägel. De torde ändå vara ägnade att göra det möjligt för åtskilliga tidningsföretag att fortsätta driften. Vi beklagar att regeringen icke nu funnit anledning att upptaga frågan om pressklimatförbättrande åtgärder till behandling.

Skillnaden mellan underlättandet av riksdagsmännens arbete och s. k. allmänt partistöd

Vi har den uppfattningen, att de personer, som omfattats med ett tillräckligt medborgerligt förtroende för att beredas plats i riksdagen, också bör ha rimliga medel och möjligheter för att på rätt sätt kunna förvalta sina uppdrag. Det finns inte heller enligt vår mening från principiella utgångspunkter anledning att resa invändningar emot att fördelningen av allmänna medel för ett sådant ändamål dels sker i viss utsträckning proportionellt mot de utslag valen givit och dels med viss hänsyn till den stora ojämnheten i fråga om utredningsresurser mellan det parti eller de

partier som innehar regeringsmakten och de som befinner sig i oppositionsställning.

Det synes oss emellertid vara ställt utom all fråga att de principiella aspekterna blir annorlunda när det gäller bidrag av allmänna medel till valkampanjer eller partiernas allmänna verksamhet. Det är en sak att säga, att *eftersom* företrädare för högern, centerpartiet, folkpartiet, socialdemokraterna och kommunisterna o. s. v. fått så och så många mandat i riksdagen så kan man, för att underlätta deras arbete där, fördela bidrag av allmänna medel för detta ändamål på sätt som ovan angivits. Det är *en helt annan sak* att säga, att eftersom samma partier vid närmast *föregående* val fått så och så många röster eller mandat, så skall vi fördela ett statligt stöd till t. ex. *nästa valkampanj* efter denna grund.

Enligt vår mening går det inte heller att bättra på den saken genom att säga att vi skall ge alla de *nu existerande* partierna ett grundbidrag, större eller mindre. Det går inte heller att säga, att vi skall ge alla nu existerande politiska partier, i varje fall de demokratiska, lika mycket. Snarare förstärker resonemang av de senare typerna farorna för en institutionalisering av de nuvarande partiformationerna som kan antas förstärka tendenserna till en nedgång i vår demokratis vitalitet. Från dessa utgångspunkter kommer vi fram till följande tre huvudkrav, som bör ställas på en i övrigt förutsättningslös prövning av frågan om partistöd:

1. Finns former för ett partistöd, som inte bidrager till en för demokratiens vitalitet skadlig institutionalisering av just de nuvarande partiformationerna?

2. Finns former för ett partistöd, som inte direkt dämpar medlemmarnas intresse och därmed medlemsaktivitetens betydelse för partiernas finansiering?

3. Finns former för ett partistöd, som icke innebär ett inbakat presstöd med möjlighet att påverka konkurrensförhållandena enskilda tidningar emellan?

Riskerna för partiväsandets institutionalisering

Om man vill undgå riskerna för de nuvarande partiernas förvandling till halvstatliga institutioner, ledes man från dessa förutsättningar bl. a. fram till följande tankegång: Om det över huvud taget skall vara ett statligt stöd till valkampanjer och partiernas politiska upplysningsverksamhet, bör detta stöd utgå med samma storleksordning till *alla* vid ett val uppträdande grupperingar, gamla eller nya, som uppfyller vissa allmänna kriterier. Det kan förtjäna uppmärksammas, att det enda demokratiska land i världen av någon betydelse, som såvitt oss är bekant infört ett partistöd av den modell regeringen nu föreslår, är Västtyskland. Utan att ifrågasätta den nya västtyska demokratiens hållfasthet vill vi påpeka, att av de nuvarande stora demokratierna är Västtyskland onekligen den stat, där den politiska

friheten historiskt sett haft svårast att göra sig gällande och där utformningen av hållbara demokratiska spelregler därför inledningsvis kan bli osäker.

I Storbritannien har man sedan länge i princip accepterat den ovan av oss angivna riktlinjen, att ett statligt stöd till partier bör utgå i princip till alla som uppfyller vissa kriterier. Sålunda ger den brittiska vallagen t. ex. möjlighet för varje gruppering, som framför en kandidat, att portofritt sända valmaterial till varje i valkretsen registrerad väljare. Utnyttjandet av denna möjlighet begränsas av vissa regler, vilka dock inte är bundna till resultatet av ett föregående val utan till resultatet av det *förestående* valet. I Frankrike tillämpar man i princip samma metod ehuru i ett något mera utbyggt skick.

Det gemensamma för de brittiska och franska systemen är att de i princip utgår från »allas lika chans» — såväl gamla som nya formationers. För att sätta en spärr för okynnesaktioner har olika regler införts. Till en ordning av denna typ anpassad efter våra förhållanden kan vi ansluta oss. Den utredning, som vi kommer att förorda, bör även noga penetrera frågan om en demokratisk stat över huvud taget skall lämna något som helst bidrag för att underlätta inval i en folkvald riksförsamling av företrädare för icke demokratiska meningsriktningar.

Partistöd och medlemsaktivitet

Det förtjänar framhållas att de starkaste krafter, som under de senaste 100—150 åren har påverkat den politiska utvecklingen i vårt land och i många andra länder, har varit de krafter som stått bakom kraven på politisk frihet och social rättvisa. Inom de reformvänliga grupperna hade man utan tvivel en stark känsla av att det yttersta ansvaret för samhällsutvecklingen och för demokratiens framtid måste vila på *de många*. Demokratiens öde blir säkerligen även framgent beroende av *om* de många engagerar sig och av *hur* de uppbär sitt ansvar.

En av de främsta anledningarna till den partiekonomiens kris som föreligger är enligt vår mening en inträffad nedgång i den typ av politiskt engagemang och demokratisk vitalitet som här berörs. Det skulle kunna hävdas, att en lösning i ett sådant läge vore att anpassa partiernas utgifter till de inkomster som kunde uppnås genom medlemmars och sympatisörers aktiviteter. Vi skulle för vår del icke ha någonting att invända emot en undersökning som syftade till att klarlägga de sannolika konsekvenserna för partiernas verksamhet om juridiska personer — organisationer, ekonomiska föreningar och aktiebolag — icke lämnade några bidrag alls till politiska partier. Vi syftar här väsentligen icke på korttidsverkningar, som naturligtvis bleve omfattande, utan på verkningarna på längre sikt. Det förefaller oss ingalunda självklart att långtidsverkningarna ur synvinkeln av demokratiens vitalitet och medborgarnas engagemang skulle bli övervägan-

de ofördelaktiga. Vi är dock medvetna om de tekniska svårigheterna att genomföra en sådan ordning och om att under ett övergångsskede olika slag av risker kan uppstå.

Vi är även medvetna om de svagheter som är förknippade med de nuvarande partifinansieringsförhållandena. Likväl överdrives dessa olägenheter ofta. Frågan är om inte de största olägenheterna sammanhänger med det sätt på vilket olika antaganden om partiernas finansieringsförhållanden används i den politiska debatten. Det göres ju ofta uttalanden i stil med att Landsorganisationen regerar det socialdemokratiska partiet, jordbruksorganisationerna centerpartiet och att företagare eller företagarorganisationer i övrigt utövar något slags otillbörligt inflytande på de andra demokratiska oppositionspartierna.

Vi skulle i detta sammanhang vilja framhålla att det finns ett objektiva kriterium på ovederhäftigheten i dylika resonemang. I en demokrati måste ett parti för att kunna delta i utöandet av regeringsmakten ensamt eller i förbund med andra partier i regel kunna stödja sig på *en majoritet* i parlamentet. Varken arbetargrupperna, tjänstemannagrupperna eller ännu mindre de olika företagargrupperna kan var för sig räkna med att uppnå en sådan majoritet. Vad som kräves är en helhetssyn och en sammanvägning av intressen. Varje politisk strävan, som syftar till att nå regeringsställning och därför en majoritet, måste alltså gå vida utöver varje tänkbart gruppintresses ram. En sådan politisk strävan medför alltså i och för sig en mycket stor motståndskraft mot obehöriga inflytelser från gruppintressen.

Vi har icke framhållit dessa synpunkter för att framställa de nuvarande förhållandena som idealiska. Som vi förut understrukt är detta icke vår uppfattning. Inte heller finner vi anledning att av principiella skäl motsätta oss varje form av ett statligt partistöd. Vi kan, vilket också framgår av det ovanstående, väl föreställa oss former för ett sådant stöd, som kan vara till gagn för den demokratiska utvecklingen i nuvarande läge. Om så skall bli fallet, är det enligt vår mening helt klart att rimlig säkerhet bör föreligga för att ett statligt partistöd icke förvärrar den kris i fråga om demokratiens vitalitet som i denna motion uppmärksammas.

Partistödet och pressen

I ett uttalande den 8 februari i år tog folkpartiets partistyrelse bestämt avstånd från tanken på statliga anslag avsedda att utdelas till pressen via de politiska partierna. Detta förslag betecknades som klart oförenligt med grundläggande principer om pressens frihet. Det blir även mot den bakgrunden angeläget att överväga i vilken grad skilda partistödskonstruktioner är förenliga med detta principiella ställningstagande.

I sammanhanget har anförts dels att en bestämd rubricering av ett partistöd som just »partistöd» skulle förhindra en »presstödsinbakning», dels

att partierna, om partistöd utgår, måste anses oförhindrade att själva avgöra dess användning, dvs. ha möjlighet att utnyttja medlen även för pressändamål.

Det är tydligt, att ett partistöd, hur det än konstrueras, kan tänkas frigöra resurser för pressändamål. I vilken utsträckning detta kan ske bestäms givetvis av den omfattning som partistödet ges.

Ett farligt steg tas självfallet om pressutgifterna underförstått eller uttalat inkluderas i partistödet syftning. Vid allmänna kontantanslag till partierna sker lätt en glidning i tankegången, som kan leda till att man i praktiken får ett partistöd med inbakat presstödet. Hävdar man att partierna måste ha rätt att fritt disponera över sina andelar av partistödet kan det ofrivilliga resultatet bli att man samtidigt når ett slags legitimering av pressutgifterna som normala inslag i partiernas budgeter. Därifrån kan avståndet vara kort till uppfattningen att de också kräver ett hänsynstagande vid fastställandet av partistödet omfattning. Om denna uppfattning skulle ges tillfälle att påverka utformningen av partistödet skulle det statliga diskriminatoriska presstödet — förmedlat av partierna — klareras genom en ouppmärksam tull. En successiv ansvällning av parti-presstödet skulle då underlättas. Fasta hållpunkter erfordras därför för ändamålet med och storleken av det samlade stödet.

Sammanfattning

De här anförda synpunkterna kan summeras i följande sammanfattning. Ett statligt partistöd bör icke verka nedslående på medborgarnas villighet till eget engagemang och icke verka institutionaliserande på de nu existerande partiformationerna. Mot bakgrunden av den nästan enhälliga och nedgörande kritik som riktats mot pressutredningens majoritetsförslag bör det inte heller i stor utsträckning få samma innebörd som detta förslag. Däremot bör inga hinder resas mot att vid sidan av ett lämpligt utformat partistöd åtgärder genomföres som leder till en allmän förbättring av det ekonomiska klimatet för pressen utan diskriminatoriska effekter. Dessa synpunkter talar för att partistödet ges en utformning som medför möjligheter för alla vid ett val uppträdande grupperingar, vilka uppfyller vissa minimikvalifikationer, att i samma utsträckning tillgodogöra sig det statliga stödet och för att de verksamheter, till vilka stödet kan utgå, närmare preciseras.

Med hänvisning till ovanstående får vi alltså hemställa,

att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 174 och i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning med beaktande av i motionen angivna synpunkter.

Stockholm den 30 november 1965

Sven Wedén

Manne Ståhl